

CARTEA DE TEATRU

MIHAI DIMIU :

„Teatrul — artă
și civism”*

A scrie acum despre această carte e foarte greu : poate prea târziu și poate mult prea devreme. Întii — pentru că omul Dimiu nu mai e printre noi. Apoi, pentru că — nelăunându-și sfârșitul — autorul și-a întocmit cartea nu ca pe un bilanț, ci ca pe o dezvoltare organică a unor idei, unele încă în stare de ebulliție, lăsând loc revizuirilor, chiar sugerând opoziții. Este aidoma unui flux vital, retezat în mod stupid, irațional. Așa cum este moartea. Și — în ultimul rând — este greu de comentat respectiva carte pentru că în ea sînt atinse (fie și tangențial) o mulțime de idei și elemente care alcătuiesc teatrul și viața lui, de la întrebarea „ce este teatrul ?” și pînă la analiza aspectului grafic al bilețului de intrare sau a ținutei garderobierelor. De aceea, nu vom discuta acele întrebări la care nu pot fi date răspunsuri definitive, cum ar fi : dacă este justă concepția sa despre teatrul istoric, sau despre cel politic, sau dacă e oportun ca un regizor să modifice un text dramatic... Multe dintre întrebările puse de Mihai Dimiu nu-și vor găsi niciodată un răspuns definitiv, tocmai pentru că vizează inefabilul artei.

Ne limităm la consemnarea citorva idei generale, în măsura în care vom avea posibilitatea să-i schițăm autorului un portret intelectual.

Profesorul și regizorul Mihai Dimiu era un moderat. Chiar și atunci cînd atitudinile sale ar fi necesitat vehemență, el și-a păstrat o tonalitate așezată, cordială. Prins de cercetarea fenomenului, uita să-și mai manifeste umorile, uneori chiar și satisfacțiile. Rareori vom întîlni între deciziile sale un „da” sau un „nu” spuse răspicat. Fără a fi nehotărît sau ambiguu, el adăuga imediat după un „da” sau un „nu”, un „după caz”.

Concepția sa despre teatru ? Pare simplă : „...teatrul nu este un gen de literatură. Teatrul este o artă în sine”. Iși însușise se pare, în bună măsură lecția (strict teoretică) a marelui Caragiale, că-

* Ed. Eminescu, colecția Masca, nr. 42, 1986

roia îi adăugase o moderată tentă sociologizantă. Astăzi vorbim despre autonomia estetică a teatrului cam în următorul sens : nici unei idei, nici unui gînd, exprimate prin imaginea teatrală, nu i se pot găsi echivalente perfecte în vreo altă formulă de expresie. Așezat într-o altă, acel gînd, sau acea idee, devine altceva decît teatrul. Concepție la care subscriem cei mai mulți. În numele acestei ideologii estetice admite Mihai Dimiu (tot „după caz”) regizorului dreptul de a opera în textul dramatic. Deși — prudență, uneori exagerată prudență ! Ce-i cere el omului de teatru ? Lucruri aparent simple : „...talent, cultură, meșteșug... [..] vibrație autentică și exigență...” Și, pentru a fi mai conșii, afirmăm că la întrebarea : cum trebuie să arate un teatru desăvîrșit ?, Dimiu și-a fixat clar cadrele : să fie militant, să răspundă la problemele colectivității, să fie de o înaltă ținută artistică, civică... etc. Dar la întrebarea : cum pot fi atinse aceste obiective ?, profesorul și artistul n-a mai manifestat parcă aceeași siguranță. Chiar am putea avansa afirmația că, în cercetările sale, Mihai Dimiu nu căuta principii (pîrghii, puncte de sprijin, articulații teoretice); nu avea — probabil — nici înclinație, nici încredere în ele. A rămas la moderație, proporționalitate, bun-simț, gust. În ciuda obiectivității și a prudenței, era un impresionist. S-a limitat la conceptele cele mai generale, unanimes acceptate : talent, muncă, perseverență, cultură, meșteșug. Adică la principii care, în definitiv, guvernează realizarea oricărei valori, nu numai a teatrului. Nu trebuie înțeles nici că le-a ocolit, că n-a ținut cont, în abordarea diverselor probleme, de ele. Le-a folosit după cum a avut trebuință. Dar n-a plecat niciodată de la principii. Nici n-a încercat să caute noi perspective teoretice. S-a limitat la cele pe care le cunoștea. Și le-a folosit numai și numai atunci cînd nu le putea evita. De exemplu — concepția sa despre teatrul istoric. Mihai Dimiu vedea în strămoșii noștri pe contemporanii noștri ; care au „aceeași structură, aceleași probleme ale supraviețuirii libere pe același pămînt milenar”. Pentru Mihai Dimiu timpul istoric are aceeași concretețe ca și spațiul în care există un popor. Cu alte cuvinte, nu-l interesea reconstituirea muzeală a trecutului, ci numai evidențierea acelor elemente ale trecutului care se păstrează vii și în prezent. Desigur, deși n-o afirma chiar răspicat, nu-l interesau nici alte formule de reconstituire. Poate nici cea a autenticității, a lui Camil Petrescu. Căci, deși în

...citeză în citeva rinduri, la comentariul teatrului istoric nu-l mai citează. Poate terorizat de obiectivitate, pentru Mihai Dimiu avea o mai mică importanță personalitatea scriitorului, subiectivitatea lui în înțelesul camilpetrescian.

Dacă am compara (de exemplu) conceptul de autenticitate dramatică al lui Mihai Dimiu cu cel al lui Camil Petrescu, am ajunge, aproape sigur, la deplătarea unor deosebiri (nu neapărat antagonice) între cei doi teoreticieni. De altfel, paginile dedicate lui Stanislavski lasă impresia că era un adept destul de fidel al concepției acestuia despre teatru. Mihai Dimiu cerceta fenomenul teatral mai mult (sau aproape numai) din perspectiva exclusiv (astă) a teatrului, nu și a scriitorului de teatru.

„Teatrul este o artă pragmatică“ afirmă, pe drept, și dinlăuntrul unei viziuni personale, Mihai Dimiu. Această idee profundă, cu consecințe multiple și grave în cercetarea raporturilor dintre viața realismă și tratarea modernă, sau în stabilirea distanței dintre text și scenă, sau de punere în actualitate a unui autor sau a altuia revine des în paginile sale. Bănuim că în alte scrieri ar fi dezvoltat-o mai mult. Fie și numai faptul că, potrivit tezei lui Mihai Dimiu, regizorul este acela care poate pune în evidență, poate vedea ceea ce n-a văzut decât autorul (dar acesta din urmă n-a reușit să se facă înțeles, sau n-a găsit încă un public pregătit pentru a-i recepta ideea) — și tot reprezintă o contribuție notabilă a lui Dimiu la evidențierea rolului regizorului în societate.

În cercetarea conceptului de realism, Mihai Dimiu restabilește cu ingeniozitate raportul dintre concret (ca idee) și convenție (ca manifestare în scenă), apăsînd pe cel de-al doilea termen, ca și, odinioară, Camil Petrescu, dar neurmărind și obiectivele aceluia.

Cele mai calde cuvinte le găsește acest artist-cetățean pentru mișcarea artistică

de amatori, fiind, în acest sens, demnul continuator al lui V. I. Popa. Credem că ideea centrală care l-a călăuzit în lucrul cu amatorii a fost aceea că teatrul de amatori întreține și stimulează spiritul creator al unui popor.

O altă idee urmărită cu consecvență de Mihai Dimiu este aceea a promovării repertoriului teatral românesc contemporan.

A fost un împătimit al descoperirii dramaturgilor de valoare. Și, deși nu a cutezat să se pronunțe: „iată capodopera teatrală a timpului nostru socialist“, a murit cu convingerea că „ea plutește în aer“.

Incursiunile sale în istoria teatrului sînt, uneori, fascinante. Chipuri de mari actori, dramaturgi, regizori se încheagă din te miri ce — dintr-un capriciu al memoriei, dintr-un citat, dintr-o aluzie. În acestea pune autorul un autentic talent literar. Ne stau mărturie frazele sale simetrice, frumos cadențate, bine strunite de fluxul raționamentului, abilitatea în a minui amănuntul semnificativ etc., totul îmbinat cu precizia observatorului doct, cu modestia dascălului, cu plăcerea rostirii unei limbi de sonoritate pură.

Fără a fi o cercetare fundamentală, de tehnică regiei sau de pedagogie, cartea rămîne un document autentic al unui intelectual cinstit, atent să găsească în perimetrul realităților noastre spirituale deschideri spre universalitate.

Moderat dar nu îngăduitor, deschis spre diversitate dar nu eclectic, nuanțat dar nu oportunist, acceptînd modernitatea dar prudent, Mihai Dimiu scrie o pagină compactă în istoria teatrului nostru. Ideile dezbătute, atît de actuale, gesticulația sigură, dar — mai ales — sentimentul de intensă așteptare a răspunsurilor, la gravele întrebări pe care și le pune, ne fac imposibilă consemnarea cărții sale la timpul trecut definitiv.

Constant CĂLINESCU

CALEIDOSCOPE

CALEIDOSCOPE

In continuare a seriei de articole dedicate „promoțiilor literare“, criticul Laurențiu Ulci încearcă, în „România literară“, o radiografie a așa-numitei „promoții '70“ de dramaturgi, sub titlul „Dale dramaturgiei“. Nu discutăm opiniile stimabilului critic, de altfel interesante, dar ne exprimăm unele nedumeriri asupra infor-

mațiilor sale. De ce a inclus în „plutonul '70“ pe „Rodica Busuiocanu (de fapt, Eugenia B.) și pe Theodor Mănescu, care sînt printre „membrii fondatori“ ai „promoției '60“? (Sînt și acestea... „Dale criticii“ ???)

Am citit cu interes mărturia de creație a actorului Mircea Diaconu, apărută în

revista „România literară“ sub titlul „Cazul Bologna“. Interpretul face o profundă autoanaliză a rolului său din spectacolul Ultimului bal, atît din punct de vedere literar-dramatic, cît și din acela al procesului de transpunere scenică, dezvoltându-și cu sinceritate satisfacțiile și nereușitele.